

EUSKALDUNAK GALES'en

LLANGOLLEN'go EISTEDDFODAU - 1955

Llangollen' izena mundu guzian zabaldua dago bertan urtero musika-jaialdi ospetsuak egiten diralako. Jaialdi oiei *Eisteddfodau* deritzaie, galestarren antziñako batzarren antzera eratuak bait dituzu.

Aspaldidanik Llangollen'go ostatueta bertsolari ta abeslarien norgeiago ta txapelketak leia oi ziran baiñan alako garrantzi aundirik gabe.

Pizkanaka ordea ta 1824 urtea ezker Jonathan Hughes koplariak lortu zuen ospe ta indarrez batzaldi oiek aunditzen eta zabaltzen joan ziran. Eta gizaldi ontan iritxi dira ez bakarrik Bretaña Aundian (Inglaterran) baizik lurbira osoan ezagutuak izatera.

Gaur egunean Eisteddfodau jaiok mundu guziko musikazale ta dantzariak biltzen dituzte.

Batik bat azken gudate aundiaren ondoren eta 1946'tik 1956'era Jainkoa'k eman digun pake-babesean Eisteddfodau orrek iñoiz ez bezelako dirdai ta bikaintasun oparoa artu du. Errege, erregin, printze, agintari, musikalari aundi, abeslari ta dantzari-talde ta eresi zale guzien bildu-leku aukerakoa Llangollen izan da: iparraldeko Gales'en dagon uri zoragarria.

Musika-zaleen Meka dala esan genezake. Tokiz Maule, Donibane Garazi edo Otsagabia'ren antza ba dizu. Mendiak ez ain goituak; ibai eder bat erdian; etxe txiki politak nun nai; denda ondo ornituak karriketan; nekazaritza ta artzaintza inguruan. Bizi-lagunez erri txikia da —iru bat milla— bainan egun oietan millaka ta millaka jendeak kokatzen ditu.

Eta mendi egian oialez estalitako denda txukun eta egoki batzuetan guziok sartzen dira. Dantzari ta abeslariak bere jardunera ta gañerakoak ikusi ta entzutera.

Denda nagusi edo antzokian 8.000 ikusle ongi eserita jarri ditezke; eta beste dendatxoetan edo ta inguruko zelaietan sakabanatuak, itzal

eta aterpean an dabilta egun guzian musika-zale erromesak. Aurten 50.000-tik gora bilduak dira.

Goizetik gauera etentzeke, atertu gabe bainan ondo eratuta musika leiaketak jarraitzen dute; noiz dantza, an abesti, beti ere:aldi.

Bakoitzak nai duana entzun dezake ta bien bitartean atseden artu, puska legor gozoak janez (York'eko txingar edo Chester'eko gazta) eta tea edo beste edariak xurgatuz...

Llangollen'go Eistefoddau'aren ederra eta Gales Errialdearen omenez asko mintzatu dira. Bein Winston Churchill-ek jaiok ikusi ta entundakoan ala omen zion:

"Mor, o gan yw Cymru igyd".

Au da; *"Gales abesti-itxaso bat da, Lloyd George nere ministro lagunak esaten zuanez".*

Wordsworth inglandar olerkari ospetsuak leku oni; *"Valley of friendship"* *"adiskidetasunaren ibarra edo ballara"* deitzen omen zion.

George Borrow idazle ibilkariak España guzia igaro zuanak eta Euskalerrria ere bai naski, *"D. Jorjito"* gure lagunak, goresmen aundiak egin zituen Llangollenez. Emengo janari, egazti, amorrai, izoki ta garagardoa maite omen zituen arras. Ta galestar koplari ta arpa-jotzalleak entzutea ere bai.

Obe zukean ortan ari eta ez gure artean bidez-bide biblia protestanteak zabaltzen...

Urteen buruan euskaldunok ere Gales'ko jaialdi eder oietara eldu gaituzu. *Elizondo'ko abeslari* taldea ta Donostia'ko *"Goizaldi"* dantzariak. Lenago *Easo, Maite* ta *Iruñe'ko* taldeak etorriak ziran.

Beraz gure abesti ta txistuen otsa ezagutzen dute ta euskal dantzarien trebetasun eta arin-ariña ere bai.

*"Goizaldi"*ko dantzari donostiarrak lenengo saria irabazi dute beste amabost taldeen artean. Bigarrena *"Orlyk"* Ukraniar dantzariak eman diote.

Abesti-talde saillean *"Agrupación Coral de Elizondo"* baztandar jatorrak bigarren saria etxeratu digute, 23 taldeen artean. Lenbizikoa Manchester'ko *St. Cecilia Choir* deritzan bazkunarentzat izan da. Iru-garren eta laugarrena *Birkenhead* inglesa ta *Karlskoga* Suezitarrentzat.

Burruka bizlan sarlok irabaztea txalogarri da. Bai donostiar eta bai baztandarrak gorai patu dute gure erriaren izena ta Camino ta J. Eraso zuzendariak ar bitzate gure esker eta zorion gartsuenak.

Ez da ordea guzia. Beste euskaldun ertilari goitar bat garaille gelditu da Llangollen'en: Nikanor Zabaleta donostiar arpa-jotzale ospetsua.

Galestarrai arpa-jotzen erakustea, andaluzai kitarra jotzen era-

kustea añakoa dezute, Bada Zabaleta'k garaipen oso osoa lortu du eta ez da errez "ez belarraren gainean, ez eguzkiaren azpian" arpa-jotzalle oberik oraingo agertzea. Orrela aitortzen dute aoz-ao 50.000 eta geiago entzule-ikusleak.

Nola orrenbeste jende, galde dezake norbaitek? Sinesgaitz ere ba da zenbaitentzat, egia da. Ta zezenketa, foot-ball edo orrelakorik gabe ez ditekela jairik uste dutenak nun ikasi ba dute.

Orrenbeste musika, dantza, doñu eta abar ez ote aspergarri? Bai zera! Belarriai ase bat eman diogu, ori bai, bainan alare ez nuen aspaldi alako alaitasun, poz-jario ta umore onik nere barruan nabaitu.

Llangollen'era jaiak bete-betean zeudela eldu giñan. Gurekin batera aleman, austriako, prantzes, suezitar, amerikano, irlandes, yugo-slabo, abar eta abar. Etorri ala guziok beren agurra kanta ederrez ematen zuten. Izkera guzietan mintzatzen entzuten zan: Babel'go Torrea musikaz eztitua. Erri zarrenak: Valachia, Estiria, Carintia, Islandia, beren dantza ta doñuaz. España aldetik ba ginan catalan, galizitar, euskaldun... Guziok adiskide elkarri laguntza emanez. Zenbat autografo ez ote ditugu izenpetu eskeñi dizkiguten paperetan?...

Ain gazteri ederra ez da errez ikustea. Neska, mutil, gizon eta neskatxa gazte. Guziok bizkor, osasuntsu, mendizale ta ez xan ko-mee...

Ta gauza arrigarriena. Gure apaizak erri txikietako festetan aski lan izaten dute dantza lotu, balseoa ezin galeraziaz. Bada Llangollen'en, sinistra zaidazute, ainbeste ta ainbeste neska-mutil, askatasun osoan eta dantza-doñuak karrika ta emparantzetan jotzen ari ziralarik ere nik ez ditut elkarrekin balsean dantzatzen ikusi. Gazteok *Eisteddfodau* zer zan ba zekiten eta nola jardun.

Pakerako ere Eisteddfodau biderik egokiena degu. Mundu guzia kristaui besarkada batean estutzeko. Itzlari batek zionez, Mr. Garner Evans M. P. jaunak, datorren urtean ez bakarrik Europa ta Ameriketatik baizik Asia ta Aprika'tik ere abeslari ta dantzari taldeak ekartzen leiatuko omen dira. Beraz euskaldunok ere ezin utsegin al izango degu emendik aurrera.

Galestar olerkari T. Gwynne Jones'ek ederki utzi zuen esana apaldi ontan:

Byd gwyn fydd byd a gano
Gwaraidd fydd ei gerddi fo.

Euskeraz itzulia:

Onetsia abesten duen mundua.
Abestiak doatsu bait dituzu.

Aspaldi S. Agustin'ek esan zuan berbera:

Cantare amantis est.

Ezin nezake utzi aitatu gabe llangollentarrok egin diguten arrera maitagarria. Nun arkitu ainbeste jenderentzat ostatu?

Llangollen'go biztanleak beren etxeetan artzen gaituzte arrotzak. Eta ez nola nai baizik biotz-biotzez, esku-zabal eta maitazarrez.

Oso katolikotzaz daukagu gure burua bainan askotan aitortu bear da ango jendeak, geienak gure fedea ez izanagatik, kristautasunean erakusbide ederrak ematen dizkigutena.

Benetan unki garri izan zitzaigun Dworak musikolari aundiaren "Stabat Mater" puska eder eta sakona ainbeste abeslari-taldeari entzutea. Bear bada batzuek sinisgabeak zenitun, baina zer nolako anaitasun ederra guziok abestu zutelarik:

Eia mater, fons amoris
Me sentire vim doloris
Fac ut tecum lugeam...

Gure Orixe'k onela itzuli diguna:

Ots, Ama, maite-iturri
Zurekin oñaze bizi
Ar dezadan egizu.

Esker onez beteak itzuliak gaituzu Gales'errialdera egin dugun txangotik. Ango egoera, ango jaialdiak zoragarri izan zaizkigu ta ez zaigu oroimenik aztuko bizi geraño.

Orain Gales'ko errialdeari buruz zerbait erantsi nai dizuet. Gales, inglese; Wales. Emengo izkeraz berriz GYMRU deritzana.

Gales'ko erriak bere izkuntzaz gañera ba ditu eskubide ta lege bereziak. Eta Bretaña aundi edo Inlaterra'n barrunpean egonagatik bere nortasuna gordetzen du. Galesez eta inglese; mintzatzen dira ta galesera ikastoletan erakusten da.

Aln zuzen Eisteddfodau egun aietan bertako egunkari batean irakurtzen nuen Liverpool'en ere "Welsh book society" ba eratu zutena. Au da, galesez egindako liburuen alde bazkun bat. Eta Liverpool iri aundia Inlaterra'n dezu, Gales'ko muga-mugan. Gales'ko iri nagusienetan (Anglesey, Brecon, Denbigh, Montgomery, Cardigan, Cardiff, Swansea eta abar) galestar liburuen elkartasunak ba omen dira. Londres'en bertan ere bai.

Eta guzien artean elkartasun aundi bat eratzeko asmotan dabiltza izen onen pean; UNDEB GYMDEITHASAU LLYFRAU CYMRAEG. UNDEB itzak batasuna esan nai du ta batasun ontan gales-tar idaztien aldeko indar eta alegin guziak bildu nai ditute. Asmo orren eragille ta buru Dr. Thomas Parry jauna da.

London eta Liverpool'en bakarrik millatik gora omen dira bazkide edo arpidedunak. Askoz gelago noski Galesko errietan. Euskaldunentzat erakusbide ederra. Noiz egin bear dugu beste orrenbeste?...

Antzifiako Gales eta Euskalerrriak elkarren antza ba zuten. Itsasertzean biak: Irlanda ta Kantauri itsas egian. Arrantzale, artzai ta langille-nekazari erriak. Gurean bezela Gales'en ere erromatarrak luzaroan bizituak ditugu ta kristautasunaz batera aztarren asko utzi zizkiguten izen, leku ta oituretan. Llangollen'go ibaiak DEE deritza gure DEBA'ren berdin samarra. Ar zagun eradutzat gure anai zaar Gales'ko erria. Eta oi u egin zagun: CYMRU AMBYTH! Gora Gales beti!

IBALAN

Zer da eginbidea? galdetzen zuen batet. Beste guztiez egin bear duten gauza, bat, iardetsi zuen beste batek.